

DEN KORTE HISTORIE

3. 2024

Nordjyske
Museer

Vi giver historien liv

Magasinet den Korte Historie, Nr 3, 2024

Magasinet Den Korte Historie er et historiefagligt tidsskrift, der har til formål at udgive formidlingsartikler med relation til Nordjyske Museers geografiske ansvarsområde i de fire kommuner; Aalborg, Rebild, Mariagerfjord og Jammerbugt.

© Nordjyske Museer 2024

Tilladelse til brug af fotos skal hentes ved Nordjyske Museer og tilladelse til kopiering af indhold fra Den Korte Historie må kun finde sted med henvisning til Nordjyske Museer.

Udgivet af: Nordjyske Museer, Algade 48, 9000 Aalborg

Tidsskriftsdesign og layout:
Kirsten Bach Larsen, Nordjyske Museer

Forsideillustration: Maleri: F.C. Rodschou, 1859.
Nordjyske Museer.

ISSN: 2794-6983

Redaktionsgruppe:
Redaktionsgruppen for magasinet Den Korte Historie udgøres af arkæologer og historikere fra Nordjyske Museer.

Karen Povlsen
Jens-Erik Møller
Thor Bæch Pedersen
Thea Højvang Rasmussen

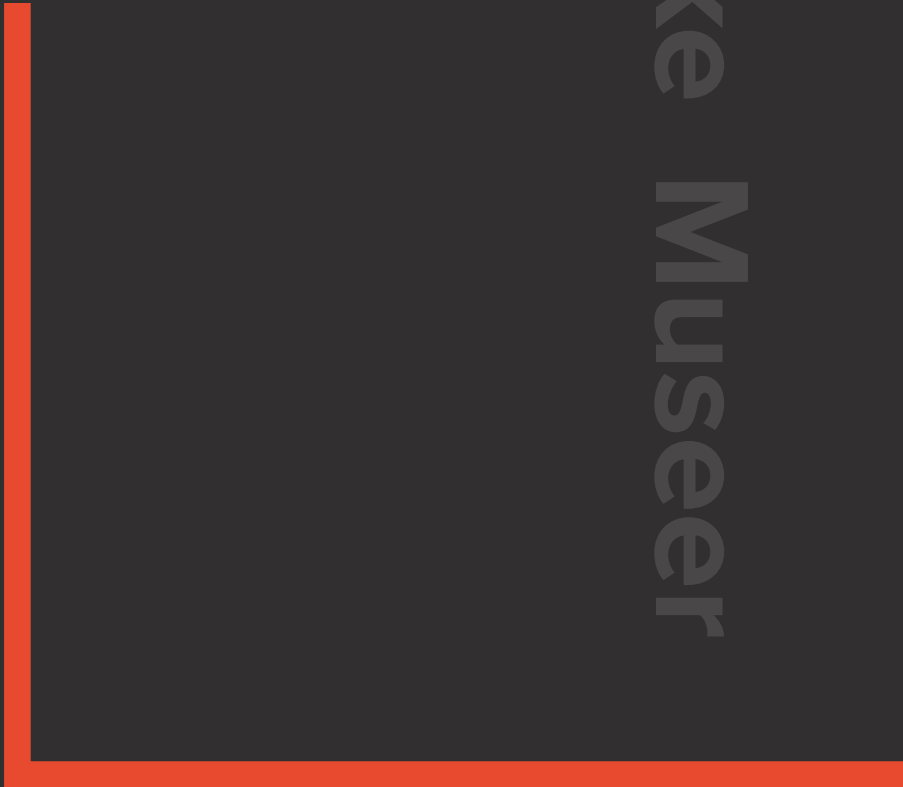
Nordjyske
Museer

Vi giver historien liv

INDHOLD

Vølven på Fyrkat Torben Birk Sarauw	4
Jens Bangs Stenhus. Jakob Ørnbjerg	10
AUC siger goddag Inger Bladt	17
Et minde om en forsvunden slægt Thomas Rune Knudsen	24
Den gemte verdensarv Mette Lykkegård-Maes	30

Nordjyske Museer

Vølven på Fyrkat

Af kulturarvschef og arkæolog Torben Birk Sarauw

Forside:

Illustration af vølvens grav ud fra de fund, som blev gjort i graven.

Illustration: Walk Agency

I slutningen af 900-tallet regerede vikingekongen Harald Blåtand over Danmark og dele af Norden. I hans regeringstid fandt en særlig begivenhed sted på ringborgen Fyrkat ved Hobro i Nordjylland. Kongens vølv var død, mens hun var ved ringborgen, og hun blev begravet på en lille gravplads ved borgen. Vølver var i vikingetiden betydningsfulde troldkvinder altså en form for præstinder eller religiøse personer tillagt særlige spådomsevner – ja faktisk så betydningsfulde, at de nævnes i sagaer og i den nordiske mytologi.

Hvordan selve gravlæggelsen på Fyrkat foregik, kan vi ikke sige med sikkerhed, men man kan forestille sig, at hun fik en storslået ceremoni med deltagere fra nær og fjern.

Gravpladsen og de gravlagte

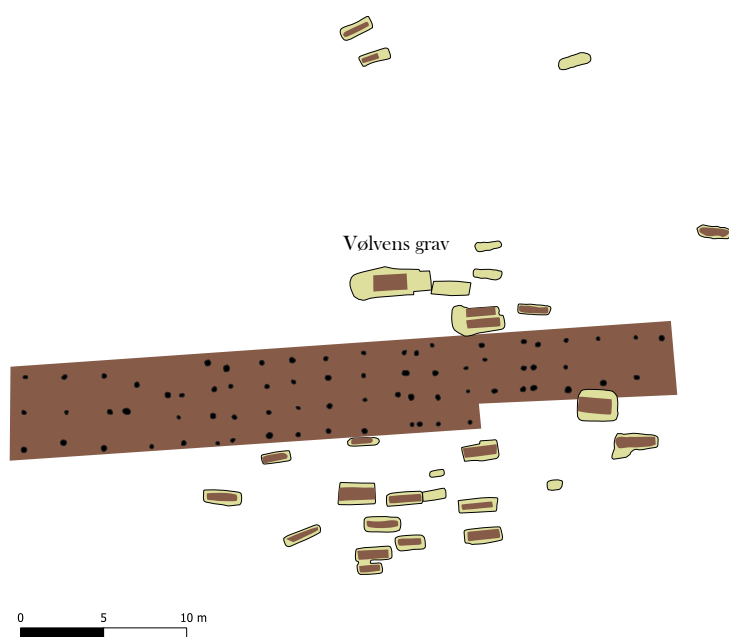
Kun én grav i Danmark kan med stor sandsynlighed betegnes som en vølves grav. Den blev undersøgt i 1954 og 1955 ved udgravninger af ringborgen Fyrkat og området omkring. Her fandt arkæologer en gravplads med ca. 30 grave, hvoraf en af dem var en meget usædvanlig kvindegrav.

Vi starter dog først ved selve gravpladsen. De ca. 30 grave lå øst-vestvendte, og mellem gravene fandt man spor efter en 38 meter lang og tre til fem meter bred træbygget vej eller platform, som delte gravpladsen i to. Lignende veje kendes ikke fra andre skandinaviske gravpladser, men det var måske herfra, at nogle af ceremonierne foregik i forbindelse med gravlæggelserne?

Alle gravene var simple jordfæstegrave. Det er sandsynligt, at gravene var markeret på overfladen, men vi ved det ikke med sikkerhed. I en del af gravene fandt man rester efter kister i form af søm, nagler og jernbeslag. I to af gravene var vognkasser, såkaldte vognfadinger, brugt som kister. Den ene var den førømtalte usædvanlige kvindegrav, som bliver tolket som en vølvgrav. Brugen af vognfadinger til begravelse er normalt noget, som kun ses ved fornemme kvindegrave. En tolkning af denne form for begravelse er, at vognfadingerne har haft en symbolsk funktion som transportmiddel til dødsriget. At vølven blev gravlagt i en vognfading, er med til at understrege hendes betydning i datiden.

Ud fra indholdet i gravene ved Fyrkat må vi formode, at det er en blanding af kristne og hedenske grave, eftersom kristne grave som regel ikke indeholder gravgaver. Det forhold, at begge trosretninger er repræsenteret, viser det lidt pragmatiske forhold, vikingerne har haft til religion på dette tidspunkt.

Kun i få tilfælde var der spor efter den døde selv. Gravene kan således kun køns- og aldersbestemmes ud fra kisternes størrelse og indholdet af gravgaver. Ni grave formodes at være barnegrave. Ti af gravene indeholdt gravgaver, typisk i form af jernknive, glasperler og hvæssesten. Kun i begrænset omfang blev der fundet våben. En enkelt grav indeholdt dog både en økse og fire vægtlodder, og flere

Gravpladsen ved Fyrkat. Her ses gravene liggende rundt om platformen eller trævejen, der er markeret med en brun signatur. Gravene fremstår typisk både ved en nedgravning og spor efter selve trækisten.

Illustration:
Nordjyske Museer

af gravene indeholdt værdifulde genstande i form af sølvperler, træskrin og guld- og sølvtråde fra klædedragter.

Den særlige grav

Én grav på gravpladsen skilte sig som tidligere nævnt markant ud fra de andre grave. Ved første øjekast fremstår det som en velstående kvinde, der er blevet gravlagt i en vognfading med traditionelt udstyr som træskrin og tekstilredskaber. Ved et nærmere gennemsyn er der imidlertid en række usædvanlige genstande i graven, som antyder, at det ikke er en helt almindelig kvinde, der blev gravlagt her. Mest iøjnefaldende er en koncentration af frø fra planten bulmeurt. De lå på gravens bund, men de har nok oprindeligt været opbevaret i en lille læderpung. Bulmeurt er giftig, men man ved, at de kan have været brugt som lægemiddel mod visse sygdomme langt tilbage i tiden. Frøene kan dog også fremkalde hallucinationer og euforiske tilstande, hvis de bliver anvendt på en særlig måde.

I graven var også rester af andre genstande, der normalt tilskrives vølver – blandt andet en stav af metal. Vølvestaven fra graven ved Fyrkat var desværre dårligt bevaret, men i forbindelse med etableringen af en ny udstilling på Vikingemuseet Fyrkat i 2024, er staven blevet rekonstrueret. Funktionen af vølvestavene er blandt arkæologer meget omdiskuteret og omgærdet af mystik. Var staven en slags kendetegn eller tryllestav for vølver eller blot simple redskaber? Graven indeholdt også en næsten mandslang træstav, hvor der i den tykke ende har siddet en endeknop af kobber. Træstaven kan have været et statussymbol for vølven.

Frø af giftplanten bulmeurt fra vølvens grav.

Foto: Nordjyske Museer.

Arkæologerne fandt også smykker i graven, som er mere eksotiske end kostbare. Flere af smykkerne er unikke i en dansk kontekst og har nærmeste paralleller i Østersøområdet eller i Rusland. I fodenden i graven lå der blandt andet to tåringer af sølv.

Stoleformet amulet – det såkaldte hjald udformet som et hængesmykke. Diameteren er 1,3 cm. Foto: Nordjyske Museer.

Dertil kommer et sølvhængesmykke med svanefodformede vedhæng samt en lille stoleformet amulet, der også er af sølv. Amuletten symboliserer vølvens højsæde, "hjaldet", hvor vølven sad under sine seancer. Endelig skal et slidt gotlandsk dåseformet spænde, der indeholdt en belægning af blyhvidt, fremhæves. Blyhvidtet i beholderen er enten opstået ved den naturlige nedbrydning af metallerne i spændet, der har ligget i jorden i 1000 år, eller også har det været et lægemiddel eller en salve, som var beregnet til at male sig i ansigtet med – altså en slags makeup, der måske blev brugt ved særlige lejligheder.

Af andre særligt interessante fund i graven er resterne af vølvens tøj. Meget tyder på, at hun bar en ekstraordinær dragt i blå stof, der var fodlang og udsmykket med rød tråd. Rundt om halsudskæringen sad vævede bånd med en brokade af sølvtråd. Forsiden var udsmykket med sølv- og guldtråde, og hendes læderfodtøj var dekoreret med guldtråde. Ligesom selve gravlæggelsen og gravgaverne tyder dragten på, at graven indeholdt en person af høj status med adgang til kostbare tekstiler og skind.

Kongens rådgiver

I perioden 970 til 980 anlagde Harald Blåtand fem ringborge i Danmark herunder Fyrkat. De blev anlagt som monumentale strategiske byggerier i en tid med politisk ustabilitet. Ifølge den store runesten i Jelling var det ligeledes Harald Blåtand, som kristnede danerne og vandt sig hele Danmark og Norge. Vi ved ikke præcist, hvornår Fyrkatvølven blev gravlagt, men det er oplagt at se hende som kongens rådgiver i en brydningstid, hvor kristendommen vandt indpas og eksisterede side om side med den oldnordiske tro. I forbindelse med nyere udgravninger ved en af de andre ringborge, Borgring nær Køge, fremkom et fragment af decorationen til et gotlandsk dåseformet spænde. Fragmentet stammer sandsynligvis fra det førømtalte dåseformede spænde, der blev fundet i Fyrkatvølvens grav. Måske har hun besøgt flere af landets ringborge i følge med kongen som hans rådgiver?

Her ses en 3D-gengivelse af vølvens stav. Oversat fra oldnordisk betyder volve "den som bærer stav". Foto: Kumulus.

Det gotlandske dåsefor-
mede spænde fra Fyrkat,
hvorfra et sandsynligt
fragment blev fundet på
ringborgen Borgring
på Sjælland.

Foto: Arnold Mikkelsen,
Nationalmuseet.

Vikingerens verdensbillede

Naturen spillede en stor rolle for vikingerne, der troede, at verden var befolket af overnaturlige væsner. Helligsteder kunne findes ved træer, lunde, vandløb osv., og her ofrede man som værn mod onde ånder eller for at opnå forskellige ting.

I centrum af vikingerens verdensbillede stod verdenstræet Yggdrasil. Rundt om Yggdrasil lå der ni verdener, som var befolket af mytologiske figurer. I Jotunheim ved verdens ende boede jætterne, og i Asgård boede guderne. Guderne og jætterne var i en evig kamp mod hinanden, og menneskene ønskede gudernes gunst som værn mod jætterne. Under Yggdrasil boede nornerne. De var skæbnegudinder, der bestemte over menneskenes livsforløb.

Det var i denne verden, at vikingerne forsøgte at sikre sig lykke, og et middel til dette var netop vølverne. For vikingerne var de en slags troldkvinde, der besad magiske evner og kunne rejse imellem de forskellige verdener og ved hjælp af magi (sejd) opnå viden, som almindelige mennesker ikke havde.

Vølverne i sagaerne

De arkæologiske kilder fortæller os ikke meget om vølvernes præcise gøre og laden – her må vi ty til andre kilder, selvom tolkningerne er behæftet med en vis usikkerhed. Et eksempel på en sådan kilde er Erik den Rødes Saga, der blev nedskrevet i 1200-tallet. Her hører vi om spåkonen Torbjørg, kaldet Lillevølv, der besøger bonden Torkel i en bygd i Grønland for at spå om, hvad det næste år vil bringe. Vi får også fortalt, at hun bar en blå snørekappe, havde lodne kalveskindssko på, og at hun bar en stav pyntet med messing og havde en stor pung med tryllemidler.

Parallellerne til Fyrkatvølven er oplagte, når man ser på indholdet i graven ved Fyrkat.

Da Lillevølv skulle sejde, fortæller sagaen, at hun satte sig på hjaldet (i højstolen), mens gårdens kvinder slog ring om hende og sang en særlig tryllesang for at få hjælpeånderne frem. Bagefter spæde hun om bedre tider for bonden Torkel og folkene på gården, hvilket måske ikke var så overraskende en spådom for en vølv, der gerne ville tages godt imod, hvor hun end kom frem. Indholdet i sagaerne kan naturligvis ikke overføres direkte til personer og begivenheder, der ligger flere hundrede år tilbage i tid, men de må nok ses som et lille ekko af den praksis, som engang eksisterede.

Ifølge sagaerne kunne vølver også vende krigslykken, nedkalde forbandelser og meget andet godt. Og hvilken konge – i særdeleshed en ambitiøs og foretagsom konge som Harald Blåtand – kunne ikke tænke sig at have en sådan magtfuld person i sit sold? Hvorfor Fyrkatvølven endte sine dage på Fyrkat på ringborgens gravplads, hvordan hun døde, hvor hun oprindeligt kom fra, og hvad hendes relationer til Harald Blåtand var, kan vi kun gisne om.

Vølvens tilstedeværelse på Fyrkat rejser således næsten flere spørgsmål, end vi kan finde svar.

Jens Bangs Stenhus

Aalborgs rigeste købmandsgård

Af kulturhistoriker Jakob Ørnbjerg

Maleri: F.C. Rodschou, 1859

Bygget af en af byens rigeste købmænd

Jens Bang blev født i Horsens omkring 1570, men valgte som ganske ung at etablere sig som købmand i Aalborg. Her var der gode penge at tjene på handel med okser, korn og saltede Limfjordssild. Bang var dygtig til både køb og salg og opbyggede snart en blomstrende forretning i Aalborg. Fra Limfjorden var der kun en kort sejltur til Kattegat og det åbne hav. På Bangs tid var vandløbet Østerå med sit løb igennem Aalborgs centrum og udmunding i Limfjorden byens vigtigste vandbårne færdselsåre. De store skibe kunne ganske vist ikke sejle op i Østerå, men så fordelte man deres last til mindre både, der kunne fragte varerne helt op til de købmandsgårde og pakhuse, der lå langs åen. For at drage fordel af denne vandvej var det netop ved Østerå, at Bang i 1623-1624 valgte at opføre sit berømte stenhus.

Æv-bæv! Ifølge den lokale tradition skulle det være Jens Bangs selvportræt, som han satte op på stenhuset for at gøre nar af sine uvenner. Det vrængende ansigt har dog først fået sin nuværende placering 60 år efter købmandens død, så ham kan det altså ikke være.

Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

Et hus tager form

Jens Bang ville ikke bygge sit hus i bindingsværk, men i sten. Det betød, at Bang måtte benytte sig af bygmestre og kunsthåndværkere fra Holland eller Nordtyskland. De enorme mængder af gotlandske sandsten, der skulle udhugges til brug for stenhusets mange fantasifulde og til tider ganske skræmmende dekorationer, blev sejlet fra Østersøområdet til Aalborg.

De tusindvis af mursten, der skulle benyttes til byggeriet, er til gengæld produceret i Nordjylland, så dem har Bang indkøbt i enorme mængder fra et af de lokale teglværker. Uanset rekrutteringen og byggematerialerne arbejdede de udenlandske eksperter, der sikkert blev suppleret med et stort antal lokale arbejdsmænd, i et hastigt tempo.

Den portal, der omgav stenhusets gadedør bærer den dag i dag inskriptionen 1623. Trækker man nakken langt nok tilbage, pryder årstallet 1624 desuden forsat den nordligste af de øverste gavle. Mere

end et år tog det altså ikke for Bangs byggesjak at bygge fra gaden og op i de højere luftlag. Det var en kæmpe kraftpræsentation i betragtning af, at mange bygherrer, af hensyn til økonomi og materialer, ellers foretrak at bygge huse og gårde i etaper, der kunne få et byggeri til at trække ud i årevis.

Hvis stenhusets mange kunstværker for alvor skulle komme til deres ret og oplyse byens rum, skulle der kulør på. I Jens Bangs tid var stenhusets murværk holdt i en mørkerød farve, mens sandstensbånd og dekorationer var malet hvide.

Opførelsen af Jens Bangs Stenhus tog blot ét år, og vidner om bygherrens velstand, overblik og organisationstalent. Her står Jens Bang i samtale med en af sine bygmestre.

Illustration:
Søren Tim Nordbo

Krambod og kornlofter

En vigtig kilde til belysning af livet i Jens Bangs Stenhus er den bevarede opgørelse over stenhusets indretning og inventar, der blev foretaget i 1639. Opgørelsen skyldtes, at Jens Bangs hustru, Maren Jørgensdatter, var afgået ved døden. Derfor var det nu nødvendigt at danne sig et overblik over ægteparrets ejendele og formueforhold, så Maren Jørgensdatters familie kunne få deres retmæssige arv. Med denne opgørelse i hånden vil vi nu gå på opdagelse i det store hus.

Fra Østerå var der forbindelse til Limfjorden og den store verden. For en købmand som Jens Bang var det derfor oplagt at bygge sit stenhus her.

Illustration:
Søren Tim Nordbo

På stenhushets øverste loft havde Jens Bang installeret et internt hejseværk. Her ser vi rekonstruktionen i brug. Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

Jens Bang forstod at udnytte beliggenheden ved å og fjord til fulde, da han i stenhushets stueetage indrettede fire store lagerrum.

Disse havde med hver deres port front mod Østerå. I disse lagerrum havde købmanden i 1639 opmagasineret store mængder af hør og hamp, jernstænger, norske kakkelovne og skånske bordplader i sten. Mens familien Bang selv boede på stenhushets første sal, var de øvrige og øverste etager i stenhuset reserveret til opbevaring af korn og andre varer. Det var et tungt arbejde at slæbe kister, sække og tønder helt herop, så her havde Bang inde i stenhuset installeret et internt hejseværk, der i tørvejr kunne hejse købmandsvarerne op igennem etagerne.

Kramboden var Jens Bangs butik, hvorfra han varetog den daglige detailhandel og kundekontakt. Den lå i stenhushets sydlige ende og havde front mod Adelgade, hvor der dagligt var en livlig trafik af mennesker, dyr og vogne på vej til og fra bymidten. I kramboden havde Bang specialiseret sig i salget af udenlandsk klæde, der var fremstillet af professionelle vævere i England, Holland og de tyske byer. Det var også i stueetagen, at stenhushets bryggers og køkken var installeret.

Et kig i privaten

Mens stueetagen var indrettet til opbevaring af grovvarer, boede Jens Bang og hustruen Maren Jørgensdatter på første sal. Denne fik man adgang til fra gaden via et kunstfærdigt trappetårn. Jens Bangs gadedør var omkranset af en enorm sandstensportal, hvis udhuggede brølende løvehoved, blomsterranker, frugter og figurer inspireret fra antikken fortalte, at der her var tale om et hus udover det sædvanlige.

Øverst oppe gav trappetårnet adgang til endnu en dør, der åbnede sig ind til Jens Bangs forstue. En sådan forstue kan bedst betegnes som entreen i vores moderne huse. Her blev gæster og forretningsforbindelser nemlig modtaget og set an, inden de eventuelt fik adgang til beboernes private gemakker. Af samme årsag var sådanne forstuer gerne prægtigt udsmykkede med udskårne egetræspaneler og forgyldte dekorationer, der var designede til at imponere den besøgende. Af hensyn til gæsterne havde Bang i sin forstue opstillet stole og borde, så de her kunne afvente husherrens ankomst.

Åbnede man en af dørene i forstuen, trådte man ind i Jens Bangs soveværelse. Her stod købmandens store udskårne himmelseng med hele syv dyner og fire puder i. Blev det for koldt, kunne der tændes op i den store kamin. I samme soveværelse befandt sig der også et enormt skab, flere borde og en kiste, der var proppet til randen med håndklæder og pudevær. Desuden omtales grønne bænkehynder, der fortæller os, at der har været vægfaste bænke i

Aalborgstuen på Aalborg Historiske Museum stammer ikke fra Jens Bangs Stenhus.

Ikke desto mindre giver den et fint indtryk af, hvordan 1600-tallets rige aalborgensere indrettede sig med udskårne paneler og tunge egetræsmøbler.

Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

stuen. Disse bænke har sikkert været monteret under vinduerne, så man herfra kunne nyde udsigten over gadelivet og de vuggende både på Østerå.

Valgte vi til gengæld at åbne en anden dør i forstuen kom vi ind i dagligstuen. Ganske som i soveværelset på den anden side af forstuen var der borde, stole og vægfaste bænke med velpolstrede hynder og puder. Et stort papegøjebur fortæller dertil, at Bang holdt sådanne eksotiske fugle til underholdning og adspredelse i ledige stunder. I dagligstuen var der ingen kamin, men til gengæld en stor kakkelovn, der sørgede for varmforsyningen. På en hylde langs væggen stod opmarcheret 18 solide stenkrus, hvoraf to var med låg af det pureste sølv. Flere af stenhushets tunge sølvfade og – kander har sikkert også været udstillet her. Bangs bogsamling, der bestod af en bibel på tysk og seks andre bøger kan også have befundet i dagligstuen. Væggene var her beklædt med udsmykkede egetræspaneler, ligesom der i dagligstuen hang i alt 14 malerier. To af disse var portrætter af Jens Bang og Maren Jørgensdatter, mens de øvrige maleriers motiver kan have været alt fra bibelhistoriske billeder til portrætter af den danske kongefamilie og andre kronede hoveder.

Fra stuerne på første sal kunne man på stenhushets bagside træde ud på en svalegang, hvorfra Jens Bang kunne overskue og dirigere arbejdet på den bagvedliggende gårdsplads.

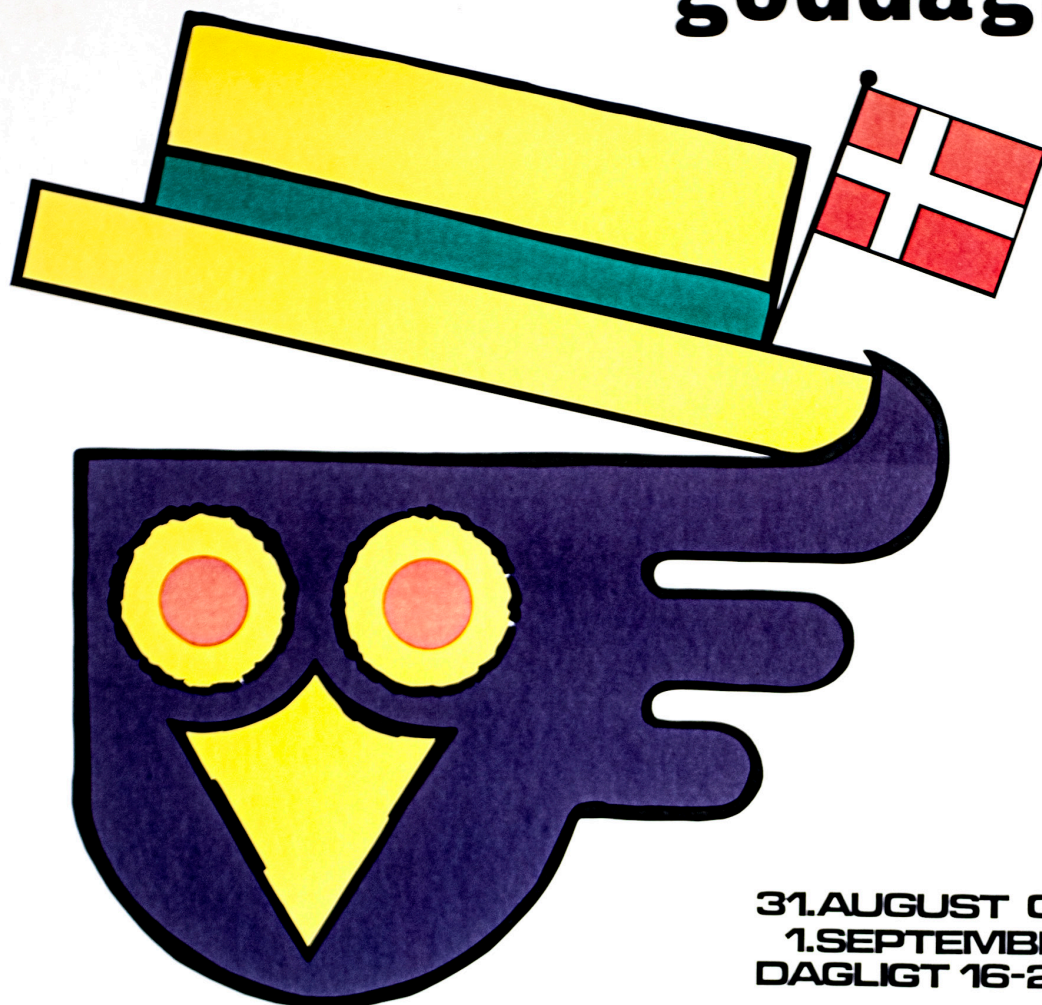
En ny begyndelse

På den lange bane stod det pragtfulde stenhus dog ikke mål med bygherrens ambitioner udi handelslivet. I 1640'erne forliste to af Jens Bangs store handelsskibe, mens heller ikke hans oksehandel indbragte ham så mange penge som tidligere. Mens Bang, da han byggede stenhus, havde været en af byens pengestærke og magtfulde købmænd gik det nu stærkt ned ad bakke for ham. Hans kunder og kreditorer blev nervøse for hans likviditet og det blev sværere for Bang at undgå de mange betalingskrav og medfølgende retssager.

Ved Jens Bangs død i 1644 var han ganske vist ikke gået fallit, men han var heller ikke så velstående som tidligere. Fyldte pengesække var der under alle omstændigheder ingen af. I 1644 blev stenhuset derfor overtaget af hans mange kreditorer, der delte lokalerne og lofterne imellem sig. Glansen var på alle måder gået af det smukke hus, og først da Aalborgs nye apoteker Johannes Frederik Friedenreich i 1670 overtog bygningen, kom der igen folk til, der havde pengene og interessen for at bevare stenhuset. Det er også forklaringen på, at Jens Bangs Stenhus fortsat står som et markant vidnesbyrd om de tider, hvor Aalborgs velstand blev skabt og tabt ved handlen med korn, okser og andre købmandsvarer.

AUC

siger goddag...

31.AUGUST OG
1.SEPTEMBER
DAGLIGT 16-24.

FOLKEFEST

VED ÅBNINGEN AF
AALBORG
UNIVERSITETSCENTER
BROGET UNDERHOLDNING • SPILLEMANDSTELT
BEAT • GADETEATER • VISETEL • PARKDANS
FRILUFTSTEATRET
SKOVBAKKEN
FRI ADGANG

AUC siger goddag

Af museumsinspektør Inger Bladt

Aalborg Universitet, der indtil 1994 hed Aalborg Universitetscenter, kan i 2024 fejre sit 50-års jubilæum.

Med etableringen af Nordjyllands eget universitet i 1974 fik nordjyderne samme adgang til højere uddannelse som resten af landet, og som årene er gået, har universitetet også været med til at forvandle Aalborg fra at være en arbejderby til at blive en vidensby. Det er dermed ikke bare universitetets 50-års fødselsdag, der kan fejres, men også, at Aalborg har fundet en ny identitet.

Ønsket om et universitet var bredt funderet lokalt, men i begyndelsen var det nye universitet og dets brugere ikke helt, hvad man havde forventet i Aalborg.

Aalborg sakkede bagud

Men før vi når til forventningerne til det nye universitet, og hvad det har betydet for Aalborg og Nordjylland, er det på sin plads at få forhistorien belyst.

Aalborg havde siden 1800-tallet været en af Danmarks vigtigste industribyer, men i 1960'erne blev det mere og mere tydeligt, at både byen og hele den nordjyske landsdel sakkede bagud med hensyn til økonomi og beskæftigelse i forhold til det øvrige Danmark. Tiden var løbet fra Aalborgs industri, der var stor, tung og gammeldags, og i høj grad byggede på ufaglært arbejdskraft.

Aalborgenserne havde en lavere indkomst, og der var flere ufaglærte og højere arbejdsløshed end landsgennemsnittet. Skulle man følge med tiden, var der behov for faglært arbejdskraft og ekspertise. Markedet blev internationaliseret, og efterhånden indså man, at hvis Danmark skulle konkurrere, var det ikke på ufaglært arbejdskraft, der kunne fås billigere andre steder, men derimod på en vidensbaseret industri.

De unge nordjyder, der ønskede en højere uddannelse, søgte i mangel på et nordjysk universitet til Aarhus eller København – og mange vendte ikke tilbage efter endt uddannelse. Noget måtte derfor ske.

En nordjysk kamp for lige vilkår

Store og små virksomheder manglede faglært arbejdskraft, som kunne understøtte en vidensbaseret industri, mens fagbevægelsen ønskede øget beskæftigelse og mere lighed i uddannelsesniveaue. De unge var trætte af at pendle sydpå, og politikerne kunne se mange fordele ved at holde dem i byen.

Aalborg Erhvervsråd nedsatte derfor først et Nordjyllandsudvalg, og senere fulgte Nordjysk Universitetsforening, der blev en folkebevægelse med tusindvis af støtter.

Efter mange års kamp for et universitet i Nordjylland, blev det i 1970 endelig vedtaget at etablere Aalborg Universitetscenter. Det åbnede fire år senere i 1974.

jo alle sammen rundt i uldtrøjer og bare fødder. Der var jo mange blomsterbørn, som de kaldtes på det tidspunkt. Det var noget af et chok for mig i kravetøj. En af dem var også henne og hilse på dronningen, bare i sådan en lille pjalt uldtrøje og sort måtte ned ad brystet, mens Margrethe stod i stor hat. ”

De studerende møder Aalborg

”Studenter, bliv aldrig storsnudet i ånden. Glem ikke at tage smeden i hånden.” Sådan stod der på et skilt, der blev båret af et par smede under den store indvielsesfest.

Teksten udtrykker præcis den skepsis, som mange nordjyder havde overfor det nye universitet. Blev det for intellektuelt og verdensfjernt, og kom de studerende til at glemme de nordjyder ”på gulvet”, der havde kæmpet for universitetet?

Selvom man havde kæmpet for at få et universitet til Nordjylland, var man også forberedt på, at de nye unge universitetsfolk måske ville udfordre rammerne.

Aalborgmodellen

Mandagen efter den store folkefest begyndte 2100 studerende på en helt ny type universitet.

På de traditionelle universiteter i København, Aarhus og Odense gik man til forelæsninger og forberedte sig derhjemme ved at læse og skrive opgaver. De studerendes indflydelse på, hvad de lærte, var begrænset. I Aalborg derimod gjorde man oprør mod de gamle universiteters autoritære undervisningsform. Forelæsninger og selvstudier blev afløst af problemorienteret projektarbejde i grupper.

Tanken bag den nye studieform var, at samfundsudviklingen krævede en ny type uddannelser, hvor man lærte at tænke og studere kritisk. Der var brug for, at folk kunne samarbejde og finde nye veje. Især i Nordjylland med det lave uddannelsesniveau var det vigtigt, at de studerende blev motiveret ved at arbejde med emner, som de selv syntes var relevante.

Idealet var virkelighedsnære projekter, der var til direkte gavn for samfundet. Fra første dag på studiet blev man placeret i en gruppe med andre studerende, og de efterfølgende semestre skulle man selv forme grupperne. Det kunne være nervepirrende, men formen virkede, for det viste sig, at denne arbejdsform gav større motivation og langt mindre frafald end på de traditionelle universiteter.

I sommeren 1979 var ikke blot de første kandidater i samfundsfag på AUC til eksamen, men faktisk hele studieformen med gruppearbejde. Eksamen foregik nemlig som gruppeeksamen. Nu skulle det vise sig, om AUC's princip med gruppearbejde gav gode eksamensresultater.

Den første gruppes hovedopgave hed ”Teknologiudvikling, strukturøkonomi og konkurrenceevne” og fik karakteren 11, der

svarer til et moderne 12-tal. Ovenikøbet klarede de studiet på normeret tid, fem år, hvilket blev anset for at være godt klaret på en ny uddannelse i opbygningsfasen.

Ingen Røde Mor i Fona

Med universitetet kom også en ny befolkningsgruppe til Aalborg, og de progressive studerende og nye undervisere blev en udfordring for det nordjyske sammenhold, der havde kæmpet for et universitet.

Aalborgs gamle magtelite havde forventet, at med universitetet kom der professorer og lektorer ligesom dem, der var på Københavns Universitet og Aarhus Universitet. Derfor blev de nye undervisere til at begynde med inviteret med ind i Lions Club, Rotary og den slags. Det viste sig så, at de nye AUC-folk var unge venstreorienterede i gamle biler og islændersweatre, der slet ikke harmonerede med den traditionelle opfattelse af klassisk dannelse.

Også de studerende satte deres præg på Aalborg med deres påklædning, musik og mange politiske manifestationer. Blandt andet brød fagbevægelsen sig ikke om, at de studerende nedsættende kaldte dem fagforsteneringer.

Omvendt var Aalborg heller ikke kulturelt helt med på noderne: En ny studerende gik ind i Fona i Aalborg for at købe den sidste nye plade med Røde Mor. Stor var hans overraskelse, da de ikke havde den, og han måtte køre til Aarhus for at købe den.

Universitetets nybyggeri på Fibigerstræde. 1970'erne.
Foto: Aalborg Stadsarkiv.
Ukendt fotograf

Det rene flipperi

1970'erne var en tid med kulturrevolution, hvor alting var i opbrud: Autoriteter, normer, kultur og politik. Med det nye universitetscenter på trapperne var nordjyderne spændt på, hvad der ville ske.

Blandt de første studerende var halvdelen børn af arbejderforældre. Stort set alle var førstegenerationsakademikere, og 90 procent var fra Nordjylland eller Vestjylland. Alligevel stødte de studerende ofte mod mere konservative nordjyder.

I læserbrev fra AUC's første år kan man tydeligt se en skepsis med hensyn til, om de unge nu også lærer noget og ikke bare brokker sig og flipper rundt.

"Indtil nu har jeg kun hørt de studerende ved AUC være tilfredse med én ting. Nemlig deres såkaldte rustur, der kostede skatteborgerne 16.000 kr.," skrev K. Thomsen blandt andet i et læserbrev i Aalborg Stiftstidende i oktober 1974.

Også hos folkemusikgruppen De Gyldne Løver var emnet i fokus. Den fik blandt andet stor succes med en ironisk vise om, hvordan det kunne gå, når man startede på AUC. Et af versene lyder sådan her:

Fru Jensen fra Tolne blev et nervebundet
af at se hvordan Kresten gik og flippede rundt,
Men hun syntes lissom der var håb at se
dengang knægten startede på AUC.

[Hør hele sangen her](#) ►

Fik Nordjylland det forventede?

AUC's eksistens skyldtes i høj grad, at erhvervsliv, fagbevægelse, uddannelsesinstitutioner og politikere pressede på overfor undervisningsminister, Folketing og regering. Derfor forventede man i Nordjylland at få noget tilbage, men langt fra alle ønsker kunne imødekommes. Blandt andet var fagbevægelsen i den første tid skuffet over, at der ikke kom noget mere konkret ud af forskningen til gavn for de nordjyske arbejdere.

Da det blev hverdag efter åbningsfestlighederne, var der i mange år en tilpasningsperiode, hvor universitetscenteret skulle gøre sig erfaringer med det omgivende samfund og omvendt.

Efterhånden viste det sig, at der kom rigtig mange ting, der kunne bruges i Nordjylland. Forskere og studerende arbejdede med arbejdsmarkedsforskning og skrev om arbejderhistorie, landinspektører arbejdede med planlægning, og ingeniørstuderende lavede opfindelser og projekter til gavn for industrien. Den offentlige administration kunne nu også ansatte nordjyske kandidater, og mange erhvervsvirksomheder kunne få den højtuddannede arbejdskraft, de havde brug for.

Et tydeligt aftryk

Hvordan ville Aalborg have set ud i dag, hvis universitetet ikke var blevet en realitet? Det kan vi kun gisne om, men det er uomtvisteligt, at universitetet har haft meget stor betydning for både Aalborg by og for hele Nordjylland.

Fysisk i form af bygninger og byudvikling, men også for den aalborgensiske selvforståelse som en uddannelses- og vidensby. Takket være universitetet har Aalborg kunnet forvandle sig fra at være en industriby til at fokusere på vidensbaseret industrier og innovation.

Siden 1974 har mere end 77.000 dimittender forladt Aalborg Universitet med et eksamensbevis i hånden. Og det har bidraget positivt til udvikling og vækst, når de er blevet ansat i lokale virksomheder og institutioner i hele landsdelen.

Studiestart 2023 på havnefronten i Aalborg.

Foto: Lasse Badstue Møller, AAU's arkiv

Et minde om en forsvunden slægt

En gård begravet under monumental gravhøj

Af Arkæolog og museumsinspektør Thomas Rune Knudsen

Gravhøje var ikke blot et gravsted. De var lige så meget et synligt monument i landskabet, der havde til formål at forevige mindet om en slægt. Jo mere markant en gravhøj, jo mere signalerede slægten til omverdenen vigtigheden af deres forfædre.

For længe siden blev meget af en gravhøj fra bondestenalderen ved den nordjyske by Hune udjævnet, og et parcelhuskvarter blev sidenhen bygget på stedet. I efteråret 2022 kom gravhøjen og dens hemmeligheder dog atter til syne igen, da arkæologer fra Nordjyske Museer udgravede størstedelen af den.

Gravhøjen, som lå skjult under græstørven i to private haver, blev opført på et tidspunkt mellem år 2350 og 1900 f.Kr. Det viste sig, at den har været større end gennemsnittet af danske gravhøje. Samtidig skjulte den også sporene efter et særdeles velbevaret hus, ligeledes fra bondestenalderen, som kan dateres til ca. 2500-2050 f.Kr. Gården lå begravet under gravhøjen, og dette er formentligt sket forsætligt, så slægtens ophav kunne foreviges.

En meget gammel gård

Almindeligvis finder vi i dag meget få rester af huse, som er over 4000 år gamle. Derfor var det meget opsigtsvækkende, hvor velbevaret resterne af huset var. Det rummede stadig både en stenlægning og spor efter sirlige vægkonstruktioner, som er uhyre sjældne. Hele vejen rundt om huset fandt arkæologerne små tætstillede huller på størrelse med et stort musehul.

Disse spor antyder, at tynde kæppe, fx hasselkæppe, var blevet hamret ned i jorden og tilsammen har udgjort et vidjeskelet i ydervæggen af huset. Vidjeskelet har man så klinet op med ler, så det er blevet en lervæg. Inde i hustomten blev der også fundet en stenlægning, som kan være rester af den oprindelige gulvlægning eller grebning.

Huset har været ca. 11 meter lang og seks meter bredt med en lettere trapez-formet grundplan. Det var et såkaldt midtsulehus, hvilket betyder, at der i husets længderetning stod en enkelt række stolper, som bar taget. Hustypen kaldes også toskibet, da huset i tværsnit kan opdeles i to dele. Stolperne var blevet funderet mindst 50 cm ned i undergrunden.

I huset fandt arkæologerne keramikskår og flintaffald. Nogle af skårene var udsmykket med indstik, indtryk af beviklet snor, riller og furer. Flintaffaldet bestod af afslag, dannet i forbindelse med flinthugning. Lidt flintaffald blev også fundet under gravhøjen, hvor der også blev fundet en flintskraber, som kan være blevet brugt til rengøring af skind eller træbearbejdning.

Igennem det meste af oldtiden var husgavle normalt øst/vestvendt, men dette hus var nord/sydvendt, hvilket er usædvanligt. Normalt var oldtidshusene syd/vestvendt af rent lavpraktiske grunde, dels for at få et sydligt lysindfald og dels for at ligge i læ for vindretningen, men det var i høj grad også en traditionsbundet

Dronefoto af stenalderhuset. Her er ydervæggene markeret samt rækken af midterstolper, som bar taget.

Foto: Nordjyske Museer.

byggeskik. Vi er dog så langt tilbage i tid at vores kendskab til, hvordan husene så ud, er begrænset. I Nordjylland findes to andre huse, som minder om det i Hune. Det ene er fra Gug, og det andet er fra Aars. Begge huse er fra samme periode, har haft samme orientering og haft en lettere trapez-formet grundplan. Men vægkonstruktionen i huset fra Hune er stadig et unikum. Dette kan hænge sammen med, at der i dette tilfælde har været ekstragode bevaringsforhold, da den har været dækket af en gravhøj – så både den sarte vægkonstruktion og stenlægningen blev bevaret for eftertiden.

Et stort byggeprojekt

En gravhøj er ikke kun en simpel bunke jord. Det er et sindrigt bygningsværk af blandet andet sten, sand, jord og tørv, hvor der nær midten er en gravlæggelse. Gravhøjen i Hune var ganske velbevaret til trods for, at den var blevet udjævnet. Den inderste del var opbygget af græs- eller lyngtørv. I især bronzealderen var det skik at bruge tørv som byggemateriale ved at skrælle tørv af fra det omkringliggende område og anvende det i høstede "fliser", der blev lagt med græs-/lyngsiden nedad. For at få nok materiale var man nødt til at anvende vækstlaget fra et større område.

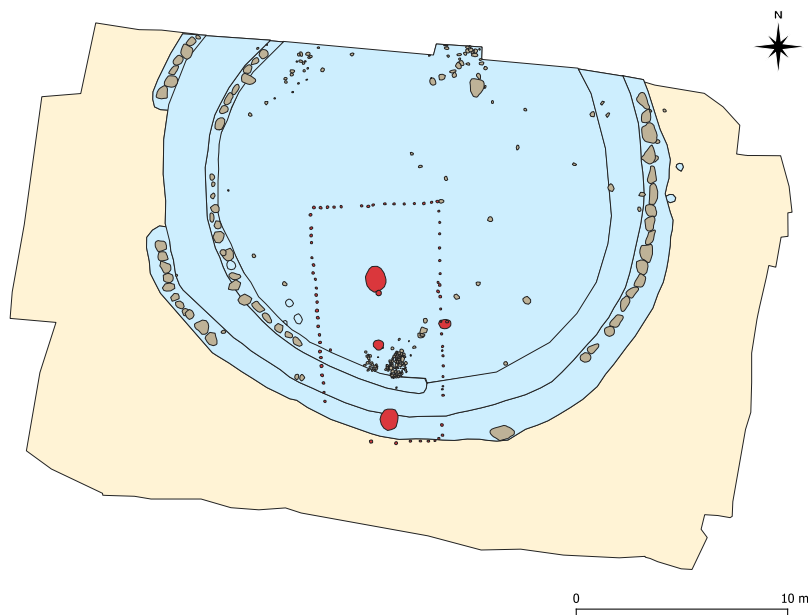
Tykkelsen af den bevarede del i gravhøjen var op til 40 cm, selv om gravhøjen oprindeligt nok har været flere meter høj. Omkring denne indre kerne blev placeret en rundkreds af sten, kaldet randsten. Stenene var ca. 50 cm i diameter. Da man i datiden havde lagt disse randsten, var gravhøjen ca. 18-19 meter i diameter, hvilket er ganske almindeligt for en gravhøj i Danmark.

Dronefoto af gravhøjen under udgravningen i 2022. Her ses de bevarede randsten tydeligt omkring den indre kerne.

Foto: Nordjyske Museer.

De mennesker, som byggede gravhøjen i Hune, var dog ikke tilfredse med en gravhøj i almindelig størrelse. Den skulle være større end de fleste, og de har derfor bygget videre på den. Først placerede de jord omkring den indre (tørvebyggede) del og anlagde endnu en randstenskæde udenom. Med disse tilføjelser fik gravhøjen en diameter på ca. 25 meter, og blev hermed blandt de ca. 10 % største gravhøje i Danmark. På ydersiden af gravhøjen blev der tilføjet grus i en ca. to meter bred bræmme, som dækkede den yderste randstenskæde, hvilket gjorde højen endnu større.

Grundplan over gravhøjen og stenalderhuset. Her ses tydeligt, hvordan huset ligger under gravhøjen.

Illustration:
Nordjyske Museer.

Et gravmæle uden en afdød

En gravhøj er normalt opbygget omkring en grav i midten, men måske har det ikke været tilfældet i Hune, for der blev ikke fundet spor efter en grav. Gravhøjen var ganske velbevaret, og man ville under sådanne omstændigheder forvente at finde den eller de grave, som gravhøjen har være bygget op omkring.

I mange tilfælde vil en gravlæggelse i en udjævnet gravhøj dog være blevet helt eller delvist ødelagt af pløjning eller tidligere tiders gravplyndring. Arkæologer vil dog næsten altid kunne lokalisere graven, selvom der ikke nødvendigvis er meget tilbage af dens oprindelige fyld, stenbygning eller gravgaver.

At der ikke blev fundet en grav kan skyldes, at den har ligget så højt, at den er blevet bortpløjet, da området var markområde. Men måske har graven aldrig været der. Det er muligt, at højbyggerne i stedet har ville styrke deres egen fortælling ved at placere en gravhøj ovenpå stedet – som et evigt gravmæle over gårdens overhoved eller slægtens historie. Dermed blev der skabt en direkte og umiddelbar forbindelse mellem gården og gravhøjen.

Initiativet kunne være blevet igangsat som en fredelig fremhævelse af en slægtsfortælling. Det kunne også være et led i en tvist eller magtkamp mellem lokale grupper, hvor hver især krævede råderet over området. Måske ønskede netop denne gårds slægt at fremhæve deres ret ved at anlægge deres egen gravhøj ovenpå gården. Uanset hvor dramatisk eller fredelig motivet har været, så var højbyggerne succesfulde. De fik anlagt en stor monumental gravhøj på stedet og i årtusinder stod gravhøjen – med eller uden grav – som et minde om fortiden. Fortællingen om den glemte slægt er med museets udgravning blevet vækket til live og nu også forevigt på skrift.

At mindes fortiden

Der er ikke tvivl om, at man i dette tilfælde bevidst valgte at placere gravhøjen på netop dette sted over en gård, og man valgte endda at gøre gravhøjen større og mere markant end datidens norm. Det må man må have gjort af en grund.

Historien begyndte, da man for over 4000 år siden grundlagde en gård på stedet. Efter et stykke tid er den forsvundet igen, men af en eller anden årsag er man vendt tilbage til samme sted og har anlagt en ualmindelig stor gravhøj præcis ovenpå stedet, hvor gården havde været. Tidspæendet mellem nedlæggelsen af gården og etableringen af gravhøjen kan være alt fra få dage til flere hundrede år, men det er dog sandsynligvis inden for så kort et tidsrum, at kendskabet til den gamle gårdbygning, i datidens tyndbefolkede land, næppe var forsvundet fra erindringen hos den lokale befolkning.

Gravhøje er ikke blot grave. De er synlige monumenter i landskabet, som tjener flere formål for efterkommerne. De er minder om fortiden. Minder er skrøbelige, men fysiske monumenter gør dem mere håndgribelige. Gravhøjen i Hune har formentlig hjulpet til at forevige mindet om gården og dens beboere. Man ville have, at de fremtidige generationer vil kunne pege op på den store gravhøj og fortælle dels ens egne efterkommere, dels de andre beboere i nærområdet, at der lå deres gård. Der boede vores slægt før i tiden, og gravhøjen markerer nu, at her hører vi til.

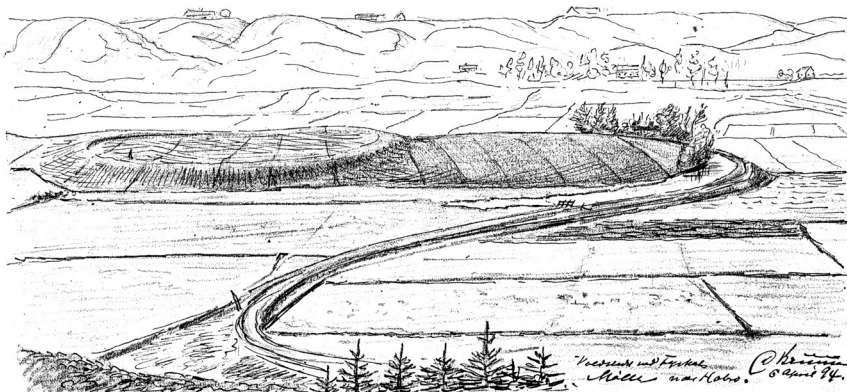
Denne fysiske påmindelse om slægtens fortid kunne bruges til at skabe en sammenhængende identitet for slægten, såvel som den kunne anvendes til at fremføre krav overfor andre, såsom ejerskab af land eller til at få politisk indflydelse i nærområdet.

Den gemte verdensarv

Foto: Nordjyske Museer

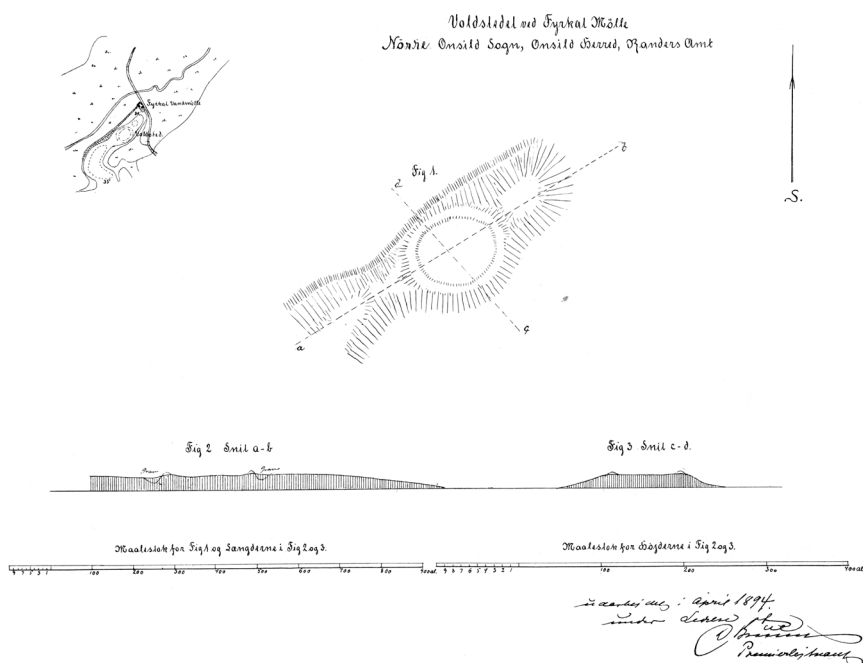
Af formidlingsinspektør Mette Lykkegård-Maes

En dag i 1894 drog Løjtnant Daniel Bruun ud til en jordvold lidt udenfor Hobro. Løjtnanten var på daværende tidspunkt udsendt af Nationalmuseet for at registrere fortidsminder i det danske landskab. Løjtnanten, der også var amatørarkæolog, havde nemlig et skarpt øje for fortidens levn. I 1894 var han dog på ingen måde klar over, at han stod oven på et af vikingetidens mest monumentale bygningsværker. Senere skulle det vise sig, at Daniel Bruun var stødt på Fyrkat – én af Kong Harald Blåtands danske ringborge.

Daniel Bruuns skitser af ringborgen Fyrkat fra 1894.

Kilde: Nationalmuseet.

I dag kender vi til fem ringborge: Aggersborg, Trelleborg, Fyrkat, Nonnebakken og Borgring. De er tilsammen så enestående, at de i 2023 blev anerkendt som verdensarv. Sammen fortæller de historien om et land i forandring. En tid hvor Kong Harald Blåtand samlede Danmark, og hvor Skandinavien gik fra at tro på de nordiske guder til at være en integreret del af Europas kristne kultur.

Fem ekstraordinære fortidsminder – én enestående verdensarv

Fyrkat finder man smukt og strategisk placeret på et næs tæt ved Hobro og Mariager Fjord. På lignende strategiske lokaliteter rundt omkring i Danmark, finder man de fire andre borg. De blev alle opført i slutningen af vikingetiden, nærmere bestemt i årene 970-980 e.Kr., hvor Harald Blåtand var konge over Danmark. I dag fremstår borgene kun som simple markeringer i landskabet. Under dem finder vi dog stadig sporene efter vikingetidens største bygningsværker. Der er tale om komplekse fortidsminder, der stadig den dag i dag er omgærdet af mystik.

Sammen har borgene stor betydning for forståelsen af Harald Blåtands regeringstid og grundlæggelsen af Danmark som ét samlet rige. Et rige, som var under pres fra såvel fremmede militærmagter som en ny tro.

Alene på grund af deres størrelse var alle borgene enormt ressourcekrævende konstruktioner at opføre. Deres strenge geometriske opbygning må desuden have adskilt dem markant fra samtidig arkitektur i det danske område. Kun en stærk centralmagt kan have stået bag så stort et forsvarsbyggeri. Set i lyset af dette, er de fem monumenter et markant symbol på Harald Blåtands magt.

Ringborgenes strategiske placering i landskabet kan også ses som et fysisk bevis på, at kong Harald Blåtand regerede over hele Danmark – præcis som han proklamerede på Jellingestenene. Eksistensen af ringborgene viser desuden, at en ny samfundsstruktur blev indført i slutningen af vikingetiden. Den ændrede Danmark, og bragte landet tættere på det kristne middelalderlige Europa.

Nær Hærvejen og Onsild ådal ligger Fyrkat strategisk placeret med udsigt til Mariager Fjord.

Foto: Nordjyske Museer

Spredt ud over Danmark finder man de fem ring-borge, Aggersborg, Fyrkat, Nonnebakken, Trelleborg og Borgring.

Kort: Nordjyske Museer

Ringborgene er et meget fint eksempel på den viden og de historier, vores fortidsminder gemmer på. Viden, der er relevante for forståelsen af vores samfundsmæssige og kulturelle udvikling og diversitet. I forståelsen af dette opstod tanken om at få ringborgene optaget på UNESCOs verdensarvsliste. En liste, der anerkender og beskytter vigtig kulturarv. Samtidig er UNESCO en organisation med et højere formål.

UNESCO - organisationen, der vil skabe fred i verden

Første halvdel af det 20. århundrede var en tid, som var præget af store forandringer. To store verdenskrige satte sine spor: alene under 2. verdenskrig gik mere end 70 millioner liv tabt, byer blev bombet, og verdensøkonomien lå i ruiner.

” Fordi krig begynder i menneskers sind, er det i menneskers sind, forsvaret for fred skal opbygges.

UNESCO

20. november 1946 holdt UNESCO deres første generalkonference i Sorbonne, Paris. Her underskrev Danmark sammen med 19 andre lande forfatningen.

Foto: UNESCO

Verdenssamfundet ønskede mere end noget andet varig fred, og i 1945 gik 37 stater derfor sammen om at danne UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. En international organisation, der skal fungere som samlingspunkt for verdens lande, hvor de kan mødes for at diskutere vigtige emner indenfor uddannelse, videnskab og kultur.

I UNESCO mener man, at samarbejdet omkring disse emner, er en væsentlig faktor for at skabe fred, og kulturarv er en essentiel del af organisationens arbejde. Store mængder kulturarv er blevet ødelagt under krige og konflikter, og verdenssamfundet har lært, hvor vigtig kulturarv er for vores samfund. Både i forhold til at samle og binde folk sammen, men også for at skabe forståelse omkring vores kulturelle diversitet. Kulturarv er derfor af mange grunde værd at beskytte og bevare.

UNESCO har gennem årene udviklet en række internationale konventioner, der skal værne om kulturarven. Den mest kendte er verdensarvskonventionen fra 1972. Formålet med denne er at bevare, beskytte og udbrede viden om natur- og kulturarv, der har en enestående universel værdi for menneskeheden.

I 1979 tilslutter Danmark sig aftalen. Med den kommer et sæt retningslinjer for, hvordan man kan passe på kulturarv, samt hvilken rolle, det kan have i samfundet. Konventionen er især kendt for verdensarvslisten.

Som medlem er man med til at løfte konventions formål ved at:

- Inkludere konventionens retningslinjer i den nationale lovgivning om natur- og kulturarv.
- Beskytte, bevare og udbrede viden om vigtig kulturarv.
- Undersøge om der, indenfor egne grænser, findes steder med en enestående universel værdi .
- Opskrive sådanne steder på en tentativliste, en opmærksomhedsliste med mulige verdensarvskandidater.
- Yde højst mulig beskyttelse af steder, der er optaget på verdensarvslisten .
- Tilbyde bistand til arbejdet med konventionen og dens medlemmer .
- Gøre natur- og kulturarv til en ressource for samfundet.
- Inkludere samfundet i arbejdet med at værne om vigtig kulturarv.

Stærke fortællinger – sårbare monumenter

I dag er 1223 steder rundt om i verden optaget på listen. 952 af disse steder dækker over kulturarv – heriblandt ringborgene. Og ligesom ringborgene, er en del af disse steder optaget som en såkaldt serie-nominering, hvor en optagelse inkluderer flere lokaliteter. Serie-nomineringer løfter sammen én fælles historie.

Verdensarv dækker over natur- og/eller kulturarv med en enestående universel værdi.

- Kulturarv
- Natur
- Natur- og kulturarv (blandet)

Kort: Nordjyske Museer.

Kulturarv spiller på mange måder en væsentlig rolle i vores samfund. Det er fortællingen om, hvordan og hvorfor vores samfund har udviklet sig. Den påvirker et samfunds identitet og selvforståelse. Fortidsminder er ligeledes fyldt med historier og viden, der er med til at give os et indblik i vores fortid og den arv, vi har fået med os. Mange steder er fortidsminderne dog truet af udvikling, krig, konflikt og klimaforandringer, og det er på mange måder skrøbelige monumenter, som kræver, at vi værner om dem. Netop dette er et UNESCO og konventionens formål.

Med en optagelse på verdensarvslisten får organisationerne bag stederne mulighed for at blive en del af et større netværk og få adgang til konventionens mange eksperter inden for området. Derudover bliver stederne både evalueret og kvalitetsvurderet før og efter optagelsen.

Vejen til verdensarv

Selve processen med at blive verdensarv er derfor også lang. I næsten 17 år har Nordjyske Museer haft en central rolle i arbejdet med at få ringborgene optaget på den prestigefyldte liste, der blandt andet inkluderer steder som Taj Mahal, Machu Picchu, Venedig, Pompeji og pyramiderne i Giza.

For at blive verdensarv, skal stederne først på en opmærksomhedsliste kaldet tentativlisten. Det er disse steder, der sidenhen kan gå hen og blive til verdensarv. Dette kræver dog først og fremmest,

at den enestående universelle værdi defineres. Det er den værdi, der beskriver et steds betydning for hele verdenssamfundet. Værdien kaldes også OUV, Outstanding Universal Value. Uden den kan stedet ikke blive verdensarv.

I Ringborgenes tilfælde består deres OUV i monumenternes enestående arkitektur, deres placering i landskabet og det faktum, at de er en væsentlig brik i dannelsen af den danske stat.

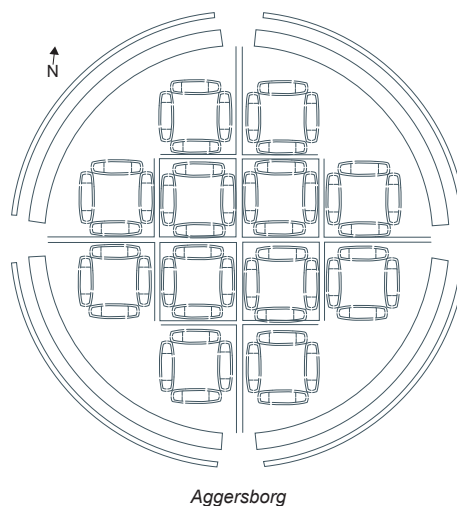
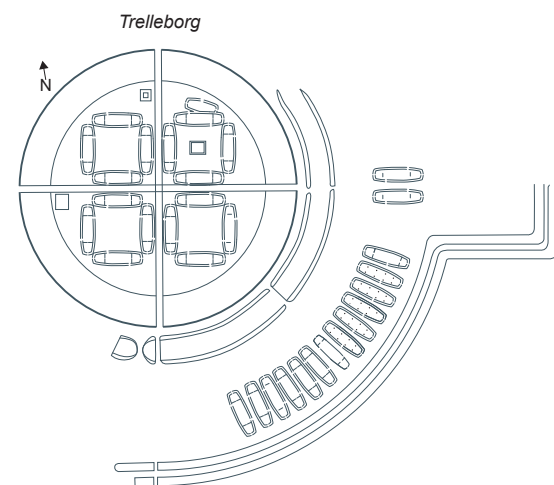
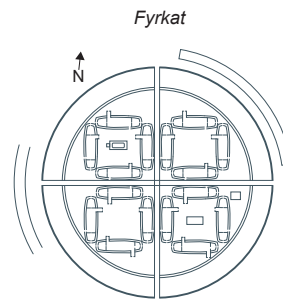
Derudover optages stederne ud fra en række kriterier. I alt findes der ti kriterier og mindst ét skal være opfyldt. Ringborgene er optaget under kriterie 3 og 4. Kriterie 3 anvendes om steder, der er et unikt eller exceptionelt vidnesbyrd på en kulturel tradition eller civilisation. Kriterie 4 anvendes om steder, der er enestående eksempler på bygningsværker, arkitektur eller landskaber, som illustrerer væsentlige overgange i menneskets historie.

Når kriterierne først er udvalgt, bedømmer eksperter fra UNESCOs tilknyttede hjælpeorganisationer om stederne bliver passet godt på, og om de lever op til konventionens standarder. Ved kulturarv er det ICOMOS, International Council on Monuments and Sites, der hjælper med at evaluere stederne.

I 2021 blev en 391 sider lang ansøgning sendt af sted, og søndag 17. september 2023 blev ansøgningen bedømt af verdensarvs-komiteen og ringborgene blev til verdensarv. Hermed har både ICOMOS, verdensarvs-komiteen og verdenssamfundet anerkendt ringborgens værdi og unikke fortælling.

At være verdensarv

At blive udnævnt til verdensarv kommer både med en række forpligtigelser og muligheder. Gennem det sidste år er borgene påbegyndt processen med at være verdensarv. Dette har allerede nu medført en række konkrete tiltag og nye tilbud – og endnu flere er på vej. Som besøgende vil man blandt andet kunne opleve nye udstillinger og formidlingstiltag. Samtidig viser lokalsamfundene og kommunerne en stor interesse i at bruge stederne som et

Ringborgenes præcise geometriske og skalerbare design er et vidnesbyrd på vikingernes evner indenfor arkitektur og militære konstruktioner. Illustration: Lars F. Thomsen. Efter Roesdahl, Sindbæk & Pedersen 2014.

samlingspunkt, hvor man kan mødes i et naturskønt område med en fantastisk fortælling. At være verdensarv er nemlig også en unik mulighed for at gøre kulturarven til en ressource – også for lokalsamfundet.

Det at være verdensarv er på mange måder en proces og en mulighed for at sætte et eksempel. Med de løbende evalueringer, en øget bevågenhed og et nationalt og internationalt team af eksperter bag sig, arbejder verdensarvskonventionen og medlemslandene sammen om at løse de udfordringer og trusler, der kan skade verdensarvsstederne.

De fem ringborge bliver fremhævet gennem deres status som verdensarv som eksempler på, at fortidsminder i det danske landskab gemmer på ekstraordinære historier, der kan have afgørende betydning for vores forståelse af Danmarks kulturelle og samfundsmæssige udvikling. Titlen som verdensarv viser, hvordan vi kan beskytte og synliggøre de sårbare, og nogle gange gemte, fortidsminder bag de stærke fortællinger.

Gennem de sidste omkring 150 år er ringborgene gået fra at være glemte og gemte til at være verdensarv, og deres fortælling er blevet bragt frem i lyset. Det er fortællingen om fem borge, der bandt Danmark sammen i en tid, hvor vikingernes kultur var under opbrydning, og landet rykkede tættere på det kristne middelalderlige Europa.

Over 300 mennesker var med til at slå ring om jordvolden lidt uden for Hobro 30. september 2023 for at fejre ringborgenes optagelse på verdensarvslisten.

Foto: Jens Stadsgaard